

Олена Петрушка

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Назарій Матичак

студент гр. ФФМ-11,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

БАНКІВСЬКИЙ ДЕПОЗИТ ЯК ДОМІНУЮЧА ФОРМА ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ПРАГМАТИКА ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасній вітчизняній фінансовій науці все більш домінуючою стає думка про те, що первинною і надзвичайно важливою сферою «фінансової системи України є фінанси домашніх господарств, які відображають сукупність економічних відносин, виражених у грошовій формі, у які вступають домашні господарства з приводу утворення, розподілу та використання фондів грошових коштів з метою якнайповнішого задоволення матеріальних та духовних потреб своїх членів» [2, с. 123]. І навіть у нинішніх складних обставинах, пов'язаних із повномасштабною війною, розв'язаною рф на території України, проблема трансформації заощаджень домогосподарств у потужний інвестиційний ресурс продовжує залишатися вкрай актуальною, позаяк «мобілізація тимчасово вільних коштів фізичних і юридичних осіб та їх ефективний розподіл між різними секторами економічної системи, що здійснюється за допомогою фінансового ринку» [4, с. 62] слугує потужним фактором підтримання національної економіки в умовах гострого дефіциту фінансових ресурсів.

Позаяк «одним із найскладніших і водночас найважливіших завдань, які домогосподарства вирішують, приймаючи рішення про здійснення заощаджень, є вибір найефективніших форм заощаджень» [3, с. 203], то є необхідність проаналізувати найбільш поширені форми заощаджень вітчизняних домогосподарств, особливо в період повномасштабної війни в Україні.

Загальновідомо, що наші співвітчизники уже впродовж багатьох років надають перевагу такій формі заощаджень як банківський депозит, що обумовлено його суттєвим перевагами, як-от: «отримання фіксованого і передбачуваного доходу; можливість отримання інших банківських послуг; відшкодування коштів у випадку банкрутства банку за рахунок Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; регулювання банківських операцій з боку НБУ; захищеність від крадіїв» [5, с. 89].

Станом на 1 грудня 2022 року у 67 українських банках «перебувало 889,5 млрд гривень коштів фізичних осіб, найбільше з яких – у державному ПриватБанку» [7].

Передусім зазначимо, що незважаючи на запровадження воєнного стану, повні та часткові блекаути, стрімке зменшення доходів громадян, банківська система України усе ж продовжувала успішно функціонувати, а депозитні портфелі фізичних осіб у багатьох банках навіть демонстрували зростаючу динаміку (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягу депозитів фізичних осіб у великих банках України у березні – вересні 2022 року [1]

№ з/п	Банк	Депозити фізичних осіб, млрд грн, станом на 01.10.2022 р.	Зміна обсягу депозитів з 01.03.2022 р., %
1	ПриватБанк	301,3	43,27%
2	Ошадбанк	150,9	30,08%
3	Райффайзен Банк	51,5	17,12%
4	Альфа-Банк	44,7	-9,79%
5	Універсал Банк	42,4	24,75%
6	ПУМБ	36,5	0,54%
7	Укрсиббанк	34,2	15,9%
8	Укрексімбанк	31,4	17,17%
9	Укргазбанк	30,5	23,74%
10	ОТП Банк	23,6	6,7%
11	Креді Агріколь Банк	14	11,63%
12	Кредобанк	11,6	8,8%
13	Південний	11,1	-5,06%
14	А-Банк	10,5	14,7%
15	Таскомбанк	10,3	15,07%

Так, за даними Національного банку України, на початку березня 2022 року кошти населення у вітчизняних банківських установах становили 439 млрд грн на гривневих рахунках і 9,1 млн доларів – на валютних рахунках. Причому за сім місяців цього ж року «суми на рахунках громадян змінилися: гривні побільшало, а от доларів стало менше. За даними Нацбанку, на 1 жовтня у банках розмістили 548,8 млрд грн на гривневих рахунках та 8,57 млн доларів – на валютних. Тобто чітко видно тенденцію припливу гривні та відтоку валюти з рахунків громадян протягом березня-вересня 2022 року» [1].

Таку ситуацію фахівці пояснюють насамперед зростанням «пасивів у державних банках — через них проходять основні обсяги бюджетних коштів, які йдуть на зарплати військовим, виплати та виплати бюджетним працівникам, соцдопомога тощо. Навпаки, у приватних та іноземних банках обсяги гривневого фондування знизилися як через те, що банки активно погашали рефінансування перед НБУ, так і через те, що кошти міняють у валюту, зокрема, готівкову» [1].

І дійсно, упродовж перших воєнних 7 місяців українці масово забирали валюту з банків та активно розраховувалися нею за межами України. Однак після того, як Національний банк України у липні 2022 року дозволив купувати іноземну валюту із зарахуванням на депозити, ситуація дещо змінилася, і у наступних місяцях уже спостерігався певний приплив валютних коштів до банківської системи.

Однією із причин стійкого інтересу українців до банківського депозиту в умовах війни є також і те, що певні компанії та окремі громадяни почали вкладати на депозити тимчасово вільні кошти, які у довоєнний період спрямовувалися ними на розвиток бізнесу або ж на придбання інших активів (скажімо, нерухомості).

Характерною особливістю першого року війни на вітчизняному депозитному ринку стала зміна терміну відкриття депозиту, а саме – його зменшення. Так, якщо до повномасштабного вторгнення фізичні особи найчастіше розміщували вклади на гривневих рахунках на строк від 6 до 12 місяців, то після початку війни це був термін від 1 до 3 місяців, що передусім пояснюється високим рівнем невизначеності в умовах ведення бойових дій. Тож громадянам, звісно, набагато важливіше у цей період мати доступ до власних заощаджень, аніж отримувати певний фіксований дохід, який, до речі, після підвищення облікової ставки НБУ у червні 2022 року став доволі привабливим. Так, процентні ставки за гривневим вкладом на 3 місяці становили: у ПриватБанку – 7% річних, Ощадбанку – 9%, Райффайзен Банку – 6,5%, ОТП Банку – 8%, ПУМБ – 12%, Банку «Південний» – 12% річних.

Проте заради справедливості зазначимо, що загалом українські банки у цей період не надто поспішали підвищувати ставки за депозитами, що було зумовлено їх високою ліквідністю (причому показник широкої ліквідності вітчизняної банківської системи продовжує зростати, оновлюючи історичні максимуми). Тож банки не потребують коштів населення, позаяк про активне кредитування у період війни вести мову не доводиться.

Як наслідок, нині ми спостерігаємо стрімке зростання готівкових заощаджень, що зберігаються «на руках» у населення. Так, за оцінками Національного банку України, станом на кінець вересня 2022 року, «обсяг готівкової іноземної валюти поза банківською системою України становив 107 млрд доларів в еквіваленті» [6]. А це доволі потужний інвестиційний ресурс, який, на жаль, сьогодні залишається незалученим до національних економічних процесів.

Список використаних джерел:

1. Богута Н. Заробити на відсотках. Чи є сенс розміщувати вільні кошти на строковому вкладі. URL: <https://focus.ua/uk/economics/539381-zarobotat-na-percentah-est-li-smysl-razmeshchat-svobodnye-sredstva-na-srochnom-vklade>
2. Кізіма Т. О. Бюджет домогосподарства: теоретичні основи та прагматизм формування в сучасних умовах. *Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ*: збірник наукових праць / гол. ред. П. П. Мазурок. Кривий Ріг, 2008. № 3 (15). С. 123–129.
3. Кізіма Т.О. Заощадження домашніх господарств: сутнісно-теоретичні та класифікаційні аспекти. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. Вип. 10 (113). С. 200-206.
4. Кізіма Т. О., Луцишин О. О. Аналітичний огляд інфраструктури фінансового ринку України: інституційний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2016. Вип. 2 (30).

- С. 62-69. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2016/30/13.pdf> (дата звернення: 25.04.2023)
5. Методика викладання фінансової грамотності: навч. посіб. / Т. О. Кізима та ін.; за ред. д.е.н., професора Т. О. Кізими. Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2017. 200 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/29196>
 6. Нацбанк порахував заощадження українців «під матрацом». URL: <http://businessua.com/finance/82536nacbank-porahuvav-zaoschadzheniya-ukrainciv-pid-matracom.html> (дата звернення: 20.04.2023)
 7. Сіпратов Р. Де українці зберігають свої заощадження: рейтинг банків. URL: <https://donpatriot.news/article/de-ukrayinci-zberigayut-svoyi-zaoschadzheniya-reyting-bankiv-infografika> (дата звернення: 25.04.2023)